

การเพิ่มมูลค่าสินค้าเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มโรงสีข้าว
บ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
VALUE-ADDED PRODUCTS FOR SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF
THE RICE MILL OF BAN HUADONG, TAMBON PHRASAO, MAHACHANACHAI
DISTRICT, YASOTHON PROVINCE

ทิพย์สุตา ทาสีดำ¹ ผกามาศ มุลวันดี¹ และ สายฝน อุไร¹

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Thipsuda Thasedom¹ Pakamat Moonwundee¹ and Sayfon Urai¹

¹Faculty of Management Buriram Rajabhat University

(Received: May 12, 2019 ; Revised: May 23, 2019 ; Accepted: June 4, 2019)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่ม สภาพปัญหาปัจจุบัน และแนวทางในการเพิ่มมูลค่าสินค้า และศึกษากระบวนการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร โดยกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มโรงสีข้าว บ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร จำนวน 20 คน เกิดจากสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นการวิจัย วิธีการศึกษาเอกสาร และวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผลการวิจัย พบว่า 1) สมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีรายได้จากการประกอบอาชีพทำนา อาชีพเลี้ยงสัตว์ การทำเกษตร สมาชิกในกลุ่มมีจำนวน 120 คน 2) สภาพปัจจุบันและปัญหาของกลุ่มโรงสีข้าว คือ ราคาข้าวตกต่ำ กลุ่มขายข้าวได้น้อยลง สมาชิกขาดทักษะในการแปรรูปผลิตภัณฑ์เครื่องสีข้าวที่มีขาดคุณภาพหรือคุณภาพที่ลดลง และขาดช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าที่ผลิตออกมา และแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น สมาชิกได้มีการเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการแปรรูปข้าวเป็นขนม คือจะทำการแปรรูปเป็นขนมข้าวแต่น เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่มมีรายได้เพิ่มมากขึ้น 3) กระบวนการในการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มโรงสีข้าว สมาชิกเสนอจะทำการแปรรูปข้าวเป็นขนมข้าวแต่น โดยกลุ่มมองว่าการแปรรูปข้าวเป็นขนมข้าวแต่นนั้นทำง่าย สามารถใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชน และสามารถเก็บไว้ได้นาน และจะสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มได้มากขึ้น

คำสำคัญ

การเพิ่มมูลค่าสินค้า, การพัฒนาเศรษฐกิจ, ชุมชน, ข้าว

ABSTRACT

This research was to study the context of the group to study current problems and guidelines for increasing product value and to study the value-adding process of Ban Huadong, Tambon Phrasao, Mahachanachai District, Yasothon. From voluntary group members of 20 by collecting data on research; study documents and in-depth interview methodology, interviewing key informants.

The result found that 1) the most village group members had income from rice farming, animal husbandry, farming, members of the group are were people. 2) Current conditions and problems of rice mill groups is the price of rice falling, the group sold less rice. Members lacked product processing skills, rice milling machines that lacked quality or reduced quality and no distribution channels for manufactured products and solutions to problems. The members had proposed guidelines for solving problems by transforming rice into rice cakes to increase income for members of the group. 3) The process of increasing the value of rice mill products, members proposed to do rice processing to rice crackers. The group saw that rice processing to a rice cracker was easy to make and could use materials in the community and it could be stored for a long time and be able to generate more income for the group.

Keywords: Value Adding, Economic Development, Community, Rice

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา มีการดำเนินนโยบายสร้างองค์ความรู้แก่ประชาชนในระดับต่างๆ โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของประชาชนผ่านนโยบายการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับชุมชน ด้วยการพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพ เพื่อให้ประชาชนที่ว่างงานตลอดจนผู้ที่ต้องการประกอบอาชีพอิสระสามารถดำเนินการได้ เพื่อมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ประกอบกับการมุ่งสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ อันเป็นฐานรากของระบบเศรษฐกิจของประเทศให้เป็นการรวมกลุ่ม และสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานโดยมีหน่วยงานภาครัฐสนับสนุนการดำเนินงาน ส่งเสริมการประกอบการด้านต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเป็นการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่มีหน่วยงานรองรับตามพระราชบัญญัติ คือ คณะกรรมการ

ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนเพื่อดำเนินงานพัฒนางานกิจการวิสาหกิจชุมชน (อัจฉรา มลิวงศ์ และ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช, 2554)

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้มุ่งเน้นและส่งเสริมการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมาย เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็งแข่งขันได้ มีเสถียรภาพและมีความยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานใหม่ โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มข้นมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากและสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ ด้วยการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน เพื่อส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรม และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของสินค้าและบริการ ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) ของชุมชน จึงเป็นกระบวนการอีกส่วนของแผนฯ ที่เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพของชุมชน ด้วยการช่วยให้ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ใหม่หรือการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมในรูปแบบใหม่ เพื่อเป็นการสร้างคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่น มีความน่าสนใจ ให้สินค้าเป็นที่ต้องการของผู้ซื้อสินค้านำไปอุปโภคบริโภค

กลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดง หมู่ที่ 1 ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 120 คน โดยมีลักษณะในการดำเนินการคือเป็นการดำเนินงานของกลุ่ม แต่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มอย่างชัดเจน เพียงแค่มีการรวมตัวกันเพื่อดำเนินงานเป็นกลุ่มโรงสีข้าว เพื่อนำข้าวมาจำหน่ายในนามของกลุ่มเท่านั้น ซึ่งมีโรงสีข้าวทั้งหมด 1 โรง สามารถใช้งานได้ โดยสมาชิกกลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มประมาณ 800,000-1,000,000 บาท ลักษณะของการดำเนินงานของกลุ่มสมาชิกจะนำข้าวมาขายในนามกลุ่ม และสมาชิกยังนำข้าวมาสีที่โรงสีข้าวของกลุ่มโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ปัญหาที่พบเป็นกลุ่มเกษตรกรที่เน้นการปลูกข้าว ทำให้จำนวนข้าวเมื่อเก็บเกี่ยวมีอยู่จำนวนมาก และประกอบด้วยราคาข้าวที่ขายตกต่ำ ส่งผลให้กลุ่มได้รับผลกำไรลดน้อยลง และสมาชิกขาดทักษะด้านอื่นๆ ในการพัฒนาข้าวออกสู่ท้องตลาด ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มจึงอยากแปรรูปข้าว เป็นสินค้าชนิดต่างๆ ให้มีมูลค่ามากขึ้น

ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และความสำคัญของการพัฒนามูลค่าสินค้า โดยเน้นที่การพัฒนา การออกแบบ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนมีอยู่ให้มีความโดดเด่น สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงการนำไปใช้ในการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนให้มีความเข้มแข็งและอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านห้วยดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน และแนวทางในการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านห้วยดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
3. เพื่อศึกษากระบวนการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านห้วยดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเป็นเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ระหว่างนักวิจัย นักศึกษา เจ้าหน้าที่ อบต. เครือข่าย และกลุ่มเป้าหมาย โดยสามารถสรุปขั้นตอนกระบวนการในการศึกษาวิจัย และวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมทีมนักวิจัย เตรียมพื้นที่เป้าหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประชุมชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจโครงการแก่ชุมชน และวางแผนการดำเนินโครงการร่วมกันกับชุมชน

1.1 การทีมเตรียมนักวิจัย

ในวันอังคารที่ 10 มกราคม 2560 ผู้วิจัยได้จัดประชุมระหว่างพี่เลี้ยง ทีมวิจัย และนักศึกษา โดยได้มีการวางแผนการดำเนินงานวิจัย ซึ่งในการประชุม ทีมวิจัยได้มีการกำหนดแผนการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนและในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีการกำหนดวัน เวลา ในการลงพื้นที่วิจัย เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และการสร้างทีมวิจัยที่อยู่ในชุมชนเพื่อเป็นการหาเครือข่าย ร่วมทั้งการติดต่อประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การประชุมวางแผนการดำเนินงาน

1.2 เตรียมพื้นที่ และเตรียมกลุ่มเป้าหมาย เพื่อแสวงหาผู้เข้าร่วมโครงการระดับชุมชน และหน่วยงานทั้งภาครัฐ

ในวันศุกร์ที่ 24 กุมภาพันธ์ 2560 ทีมนักวิจัยในมหาวิทยาลัยฯ ได้ร่วมกันลงพื้นที่ โดยการติดต่อประสานงานผ่านคุณมรกต เจ้าหน้าที่ อบต. ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชนบ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ในการลงพื้นที่ได้ไปพบปะพูดคุยกับ นายชัยวัฒน์ ตะเคียน กำนันชุมชน และผู้นำผู้นำของชุมชนท่านอื่น โดยได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 เตรียมพื้นที่ และเตรียมกลุ่มเป้าหมาย

1.3 ประชุมชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจโครงการกับกลุ่มชุมชน

ในวันศุกร์ที่ 17 มีนาคม 2560 ณ ศูนย์สมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปประจำพื้นที่ บ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร นักวิจัยได้มีการจัดเวทีประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจโครงการแก่ชุมชน ซึ่งอาจารย์ผกา มาศ มูลวันดี หัวหน้าแผนงานวิจัยได้กล่าวเปิดเวที และอาจารย์ทิพย์สุดา ทาสีดำ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการวิจัยให้กับชุมชนที่สนใจได้ทราบถึงที่มาของการดำเนินโครงการวิจัย 3 ข้อ ดังนี้

1.3.1 เพื่อศึกษาบริบทของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

1.3.2 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน และแนวทางในการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

1.3.3 เพื่อศึกษากระบวนการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร รวมทั้งหาอาสาสมัครที่สนใจเข้าร่วมโครงการโดยสมัครใจ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ประชุมชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจโครงการกับกลุ่มชุมชน

1.4 วางแผนการดำเนินโครงการร่วมกับชุมชนกลุ่มเป้าหมาย

ในวันศุกร์ที่ 17 มีนาคม 2560 หลังจากที่ได้มีการชี้แจงโครงการวิจัยต่อชุมชนไปแล้ว ต่อมาทีมวิจัยได้ทำการร่วมประชุม วางแผนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินโครงการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนกระบวนการวิจัย ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย เพื่อให้การวิจัยสำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์ รวมถึงการประสานงานระหว่างทีมวิจัยและชุมชน โดยจะมีการประสานงานผ่านทางเจ้าหน้าที่ อบต. เครือข่ายคือ คุณมรกต ศาสตริน จะทำหน้าที่ในการประสานงาน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ชุมชนมีเพื่อการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลของบริบทชุมชน

2.1 ศึกษาบริบทของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านห้วยดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร

วันที่ 25-26 มีนาคม 2560 นักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชน โดยการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม และตัวแทนชุมชน ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 นักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชน

1) ความเป็นมา

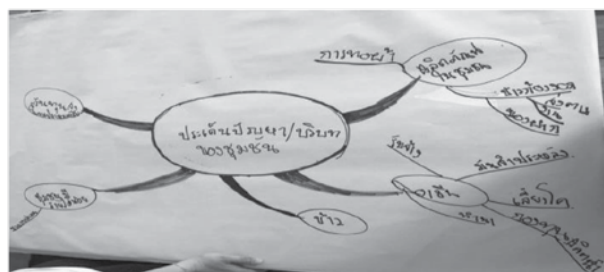
ชาวบ้านหัวดงมาจากบ้านหนองซุ่น หนองไหล อ.ม่วง จ.อุบลราชธานี มาจากบ้านน้ำอ้อม อ.ม่วง จ.อุบลราชธานี มาจากบ้านน้ำอ้อม อ.ราษีไศล จ.ศรีสะเกษ ทั้งหมดได้ร่วมกันตั้งหมู่บ้านขึ้น เพราะสภาพแวดล้อมอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร ทิศตะวันตกเป็นป่า ด้านทิศตะวันออกเป็นหนองน้ำและคลอง จึงเป็นทำเลที่เหมาะสมจึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า หัวดง เพราะมีสภาพเป็นดง จำนวนครัวเรือน 140 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 545 คน ชาย 283 คน หญิง 262 คน

บ้านหัวดง หมู่ที่ 6 ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เป็นพื้นที่ในการคมนาคมภายในหมู่บ้าน ประชากรที่อาศัยอยู่เป็นคนพื้นเมือง พูดภาษาอีสานเป็นภาษาถิ่นในการติดต่อสื่อสาร มีการตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่ม มีผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านในการกำกับดูแลหมู่บ้าน

ประชากรในหมู่บ้านมีรายได้้น้อยจากการประกอบอาชีพทำนา อาชีพเลี้ยงสัตว์ การทำเกษตรที่มีต้นทุนจากการผลิตสูง เช่น ค่าปุ๋ย ค่ารถไถนา จากการขาดรายได้จึงเกิดการรวมกลุ่มของราษฎรในหมู่บ้านที่อาชีพเดียวกันและความคิดคล้ายกัน บริหารจัดการกลุ่มด้วยคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการแต่ละกลุ่ม ทำให้กลุ่มเข้มแข็งช่วยเหลือตนเองได้และช่วยเหลือชุมชนได้แก่ 1) กลุ่มกองทุนเงินล้าน 2) กลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน 3) กลุ่มร้านค้าชุมชน

2) ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

จากการศึกษาปัญหาของชุมชน ทำให้ได้ประเด็นปัญหาต่างดังต่อไปนี้ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

2.1) ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนขึ้นมาแต่ทำกันแค่ส่วนน้อย ไม่มีการต่อยอดผลิตภัณฑ์

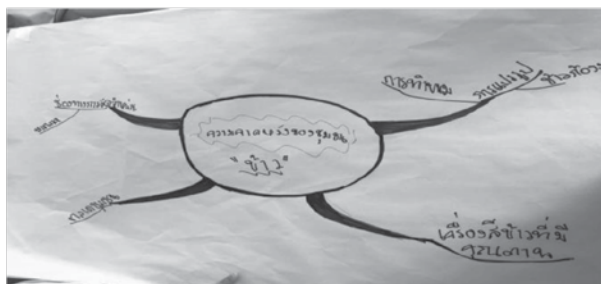
2.2) ด้านอาชีพ ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่ทำการเกษตรเป็นหลัก เช่น ปลูกข้าว เลี้ยงโค ปลูกมันสำปะหลัง และรับจ้าง

2.3) ด้านผลิตภัณฑ์จากข้าว เนื่องจากมีคนในชุมชนปลูกข้าวเป็นจำนวนมาก และประกอบกับราคาข้าวที่ตกลง

2.4) ด้านทักษะ คนในชุมชนขาดทักษะในการประกอบอาชีพ ขาดการคิดริเริ่มในการคิดสิ่งใหม่

2.2 ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลบริบทของกลุ่ม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อใช้ในการศึกษาสินค้าของชุมชน

จากที่ทีมวิจัยได้ดำเนินการสำรวจสภาพปัจจุบัน เพื่อนำมาการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลบริบทของกลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดง พบว่า ชุมชนมีโรงสีข้าวมีการจัดตั้งมานาน โดยรูปแบบของการดำเนินงานเป็นลักษณะของคณะกรรมการกลุ่ม โดยคณะกรรมการ กลุ่มสมาชิก และชุมชนจะมีการนำข้าวมาสีที่โรงสีข้าวของชุมชน สำหรับคนที่นำมาข้าวสีเมื่อสีเสร็จจะได้รับผลตอบแทนในรูปของเงินปันผล นอกจากนั้น คณะกรรรมยังมีการนำข้าวที่สีจากโรงสีข้าวมาทำเป็นข้าวกล่องสำหรับจำหน่าย และขายข้าวสาร จากการที่ทีมวิจัยได้ลงไปยังกลุ่มพบว่ากลุ่มโรงสีข้าวมีความคาดหวัง ดังต่อไปนี้ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ความคาดหวังของกลุ่มโรงสีข้าว

ความคาดหวังของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านหัวดง แบ่งเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

2.2.1 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นการแปรรูปข้าวเป็นผลิตภัณฑ์อื่นๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับข้าว และสร้างรายได้ให้กับกลุ่ม มีการทำเป็นขนม การทำข้าวกล้องออก

2.2.2 เครื่องสีข้าวที่มีคุณภาพ สมาชิกในกลุ่มต้องการเครื่องสีข้าวที่มีคุณภาพ เนื่องจากเครื่องเดิมมีสภาพเก่าและมีการซ่อมแซมบ่อยครั้ง

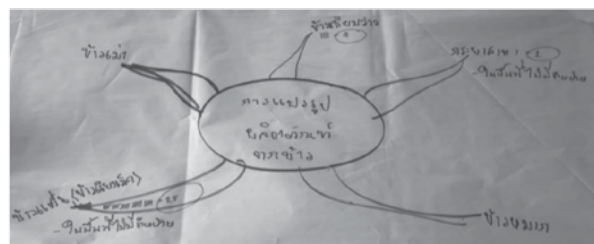
2.2.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย สมาชิกกลุ่มต้องการมีช่องทางการจำหน่ายสินค้ามากขึ้น เพื่อที่จะเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มมากยิ่งขึ้น

2.2.4 ตลาดชุมชน เนื่องจากชุมชนมีความห่างไกลจากตลาดของตัวอำเภอ ทำให้ชุมชนต้องการตลาดเพื่อซื้อขายสินค้าต่างๆ ในชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 ประชุมเชิงปฏิบัติเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางการแก้ปัญหา หาวิธีการ ขั้นตอน และดำเนินการเพิ่มมูลค่าสินค้าของชุมชน

3.1 ประชุมเชิงปฏิบัติเรียนรู้ร่วมกัน สังเคราะห์ข้อมูล หาแนวทางการแก้ปัญหา วิธีการ ขั้นตอน และดำเนินการเพิ่มมูลค่าสินค้าของชุมชน

วันที่ 28 ตุลาคม 2560 นักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อหาผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อที่จะทำการเพิ่มมูลค่าสินค้า โดยได้ติดต่อประสานงานกับ นายจักรพงษ์ ประสุต เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการติดต่อประสานงานกับกลุ่มโรงสีข้าว บ้านหัวดง โดยมีตัวแทนของกลุ่มมาเข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และสมาชิกในกลุ่มโรงสีข้าว จำนวน 27 คน ทีมนักวิจัย 4 คน รวมทั้งสิ้น 31 คน โดยใช้เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ การสังเกตการณ์ร่วมทำกิจกรรม การสัมภาษณ์ และการร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่ม โดยทีมวิจัยได้มีการแจกกระดาษให้กับผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อเขียนเสนอแนวทางเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่า ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว

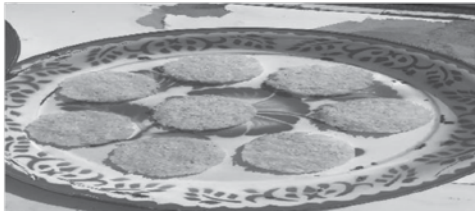
จากการที่ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีการเสนอแนวทางเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์สรุปได้ว่าสิ่งที่ผู้เข้าร่วมประชุมต้องการแปรรูปผลิตภัณฑ์มากที่สุดจากที่มีการเสนอมา คือ การทำข้าวแต๋นหรือข้าวเรียงเมล็ด ดังนั้นที่ประชุมจึงได้สรุปร่วมกันว่ากลุ่มโรงสีข้าว บ้านหัวดง จะทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวเป็นขนมข้าวแต๋น โดยกลุ่มมองว่าการแปรรูปเป็นขนมข้าวแต๋นนั้นทำง่าย และสามารถเก็บไว้ได้นาน และจะสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มได้มากขึ้น

ดังนั้น จากการที่กลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดง ได้เลือกการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นข้าวแต๋น ผู้เข้าร่วมประชุมจึงได้มีการพูดคุยถึงประเด็นการดำเนินการร่วมกันว่าในการดำเนินการนั้นจะสามารถทำได้อย่างไร ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอความคิดเห็นต่างๆ ดังนี้

นายจักรพงษ์ ประสุข เสนอให้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มทำข้าวแต๋น เพื่อที่จะได้มีกลุ่ม และสมาชิกในการดำเนินการที่ชัดเจน ในที่ประชุมเห็นชอบให้ลงชื่อในการเข้าร่วมกลุ่มทำข้าวแต๋น โดยสมาชิกในกลุ่มได้เลือก นางฝน พงษ์เกษม เป็นประธานกลุ่ม

นางฝน พงษ์เกษม ประธานกลุ่ม เสนอให้มีการลงมือทำครั้งแรกโดยใช้สถานที่ ของวัดบ้านหัวดง เป็นสถานที่ในการทำข้าวแต๋นครั้งแรก และเสนอให้สมาชิกในกลุ่มเอาข้าวสารที่บ้าน มาเพื่อที่จะได้ทดลองทำข้าวแต๋นในครั้งแรก ที่ประชุมมีความคิดเห็นตรงกัน

นางสมจิตร ตะเคียน สมาชิกกลุ่ม เสนอให้มีการทดลองทำข้าวแต๋นดูภายในวัน ประชุม เนื่องจากการทำข้าวแต๋นจะต้องมีการนำไปตากแดดก่อนอย่างน้อย 3 วัน ที่ประชุมเห็นด้วยที่จะลงทำ เพื่อที่จะได้นำมาทอดอีก 3 วัน ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว

วันที่ 1 พฤศจิกายน 2560 นักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้ได้ ผลิตภัณฑ์ที่จะพร้อมวางจำหน่าย โดยได้ติดต่อประสานงานกับ นายจักรพงษ์ ประสุข เพื่อขอความ อนุเคราะห์ในการติดต่อประสานงานกับกลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดง โดยมีตัวแทนของกลุ่มข้าวแต๋นเข้า ร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และสมาชิกในกลุ่มโรงสีข้าว จำนวน 20 คน ทีมนักวิจัย 4 คน รวมทั้งสิ้น 24 คน โดยใช้เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ การสังเกตการณ์ร่วมทำกิจกรรม และการร่วม แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่ม ในการลงพื้นที่ครั้งนี้ได้เปิดติดตามการทำ ข้าวแต๋นครั้งแรกที่จะนำมาทอด โดยในการทำข้าวแต๋นครั้งแรกสมาชิกพบว่าเกิดสาเหตุ ดังต่อไปนี้

1. ข้าวแต๋นไม่จับตัวเป็นก้อน สาเหตุอาจเกิดจากการที่มีการมุลข้าวกับน้ำกะทิ ทำให้ความมันมากเกินไป หรือเกิดจากการตากแดดที่ไม่พอเพียง
2. ข้าวแต๋นมีการไหม้และข้างในไม่สุกเท่าที่ควร สาเหตุอาจเกิดจากการที่น้ำมัน ยังไม่ร้อนพอแล้วนำข้าวแต๋นที่แห้งลงทอด
3. น้ำตาลที่ใช้โรยหน้าข้าวแต๋นไม่เกาะอยู่ข้างบนข้าวแต๋น สาเหตุอาจเกิดจาก การที่เอาน้ำตาลบีบมาทำเป็นน้ำตาลโรยหน้า ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ปัญหาที่พบในการแปรรูปผลิตภัณฑ์

จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้นสมาชิกได้หาวิธีการแก้ไข ดังนี้

1. ในการมูลข้าวควรพักข้าวไว้สัก 30 นาที แล้วจึงนำมาปั่น
2. การนำข้าวที่ปั่นมาตากแดด ควรให้ข้าวทั้งสองข้างโดนแดด และไม่ควรถูกข้าวให้หนาหรือบางจนเกินไป
3. ในการทอดข้าวแต่นควรทอดในน้ำมันที่ร้อนจัด โดยเมื่อนำข้าวแต่นลงไปในกระทะแล้วควรพลิกและเอาขึ้นทันที เนื่องจากจะมีไหม้ง่าย
4. น้ำตาลที่ใช้โรยหน้าข้าวแต่น ควรเป็นน้ำตาลที่เป็นน้ำตาลจากอ้อย เพราะจะมีการแข็งตัวเร็ว

ขั้นตอนที่ 4 ติดตามผล ประเมินผล สรุปผล และถอดบทเรียน

วันที่ 20 พฤศจิกายน 2560 ทีมนักวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อติดตามผล ประเมินผล สรุปผล และถอดบทเรียนการดำเนินงานกลุ่มข้าวแต่น โดยได้ติดต่อประสานงานกับ นางสุน พงษ์เกษม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการติดต่อประสานงานกับสมาชิกในกลุ่ม โดยมีตัวแทนของกลุ่มข้าวแต่นเข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และสมาชิกในกลุ่มโรงสีข้าว จำนวน 20 คน ทีมนักวิจัย 4 คน รวมทั้งสิ้น 24 คน โดยใช้เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ การสังเกตการณ์ร่วมทำกิจกรรม และการร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่ม ในการลงพื้นที่ครั้งนี้ได้ไปติดตามการทำข้าวแต่นพบว่าหลังจากที่สมาชิกได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วทำการแก้ไข สมาชิกพบว่า ข้าวแต่นที่ทำมาไม่พบปัญหาที่เกิดขึ้นอีกแล้ว ได้ลองวางสินค้าจำหน่ายในร้านค้าชุมชน ในราคาถุงละ 20 บาท ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 รูปผลิตภัณฑ์ที่เสร็จสมบูรณ์

จากปัญหาที่พบในกลุ่มโรงสีข้าวบ้านหวด พบว่าในสภาวะราคาข้าวตกต่ำ ทำให้สมาชิกมีรายได้ลดลง และสมาชิกไม่รู้วิธีการแปรรูปข้าวไปเป็นสินค้าอย่างอื่น เมื่อผู้วิจัยลงไปทำให้ดังสมาชิกมีความประสงค์อยากพัฒนาข้าวเป็นสินค้าอย่างอื่น เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยที่สมาชิกในกลุ่มได้นำข้าวมาแปรรูปเป็นขนม คือข้าวแต๋น และนำไปขายร้านค้าประจำชุมชนและนำไปฝากร้านค้าประจำอำเภอ ซึ่งทำให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการเพิ่มมูลค่าสินค้าเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านหวด ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลบริบทของกลุ่มโรงสีข้าว บ้านหวด ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร พบว่า กลุ่มโรงสีข้าวบ้านหวด หมู่ที่ 1 ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธรมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 120 คน สมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีรายได้จากการประกอบอาชีพทำนา อาชีพเลี้ยงสัตว์ การทำเกษตร โดยมีลักษณะในการดำเนินการคือเป็นการดำเนินงานของกลุ่ม แต่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มอย่างชัดเจน เพียงแค่มีการรวมตัวกันเพื่อดำเนินโครงการโรงสีข้าว เพื่อจำหน่ายในนามของกลุ่มเท่านั้น ซึ่งมีโรงสีข้าวทั้งหมด 1 โรง สามารถใช้งานได้ โดยสมาชิกกลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มประมาณ 800,000-1,000,00 บาท ลักษณะของการดำเนินงานของกลุ่ม สมาชิกจะนำข้าวมาขายในนามกลุ่ม และสมาชิกสามารถนำข้าวมาสีที่โรงสีข้าวของกลุ่มโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย นอกจากนั้น คณะกรรมการยังมีการนำข้าวที่สีจากโรงสีข้าวมาทำเป็นข้าวกล้องอก และข้าวสารสำหรับจำหน่าย แต่เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ และการแปรรูปข้าวกล้องอกมีขั้นตอนที่ใช้เวลานาน ประชาชนไม่นิยมนำมารับประทาน และมีข้าวไรเบอร์เข้ามาตีตลาดทำให้ประชาชนมีความต้องการมาก และพบว่าข้าวสารที่นำไปขายราคาตกต่ำ ส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มมีรายได้ลดลง และล้มเลิกการผลิตข้าวกล้องอกไป จึงเหลือเพียงการขายสารปกติ

2. ข้อมูลสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางในการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร พบว่าสภาพปัจจุบัน คือ สมาชิกในกลุ่มโรงสีข้าวจะประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ และในสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทำให้ราคาข้าวตกต่ำลงไปด้วย ปัญหาของกลุ่มของโรงสีข้าวบ้านหัวดง คือ สมาชิกขาดทักษะในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เครื่องสีข้าวที่มีขาดคุณภาพหรือคุณภาพที่ลดลง และขาดช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าที่ผลิตออกมา ดังนั้นสมาชิกในกลุ่มจึงทำการปรึกษาหารือหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีสมาชิกของกลุ่มโรงสีข้าวจำนวน 20 คน ที่มาจากการสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ได้มาทำการหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยสมาชิกทั้ง 20 คน ได้มีการเสนอแนวทางต่างๆ และได้ข้อสรุปว่าจะทำการแปรรูปข้าวเป็นขนม คือจะทำการแปรรูปเป็นขนม ข้าวแต่น เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในกลุ่มมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

3. กระบวนการเพิ่มมูลค่าสินค้าของกลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร พบว่า กระบวนการในการเพิ่มมูลค่าเกิดจากสมาชิกในกลุ่มโรงสีข้าวที่มีความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 20 คน ได้ทำการปรึกษาหารือถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นว่าจะทำอย่างไรให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยได้ทำการหารือถึงปัญหา อุปสรรค ความน่าจะเป็น และวัตถุดิบที่จะใช้ให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น สมาชิกจึงได้ทำการเสนอสิ่งที่จะช่วยในการเพิ่มรายได้ โดยทำการโหวตว่าสมาชิกจะทำการแปรรูปข้าวเป็นสินค้าแบบใด และในที่ประชุมสรุปร่วมกันว่ากลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดงจะทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวเป็นขนมข้าวแต่น โดยกลุ่มมองว่าการแปรรูปข้าวเป็นขนมข้าวแต่นนั้นทำง่าย สามารถใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชน และสามารถเก็บไว้ได้นาน และจะสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มได้มากขึ้น ในกระบวนการผลิตสมาชิกในกลุ่มได้ใช้ภูมิปัญญาเดิมที่สมาชิกมีมาทดลองทำ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจนสามารถทำขนมข้าวแต่นออกมาวางจำหน่ายได้ในราคาถุงละ 20 บาท โดยการวางจำหน่ายตามร้านค้าชุมชน และฝากขายตามร้านค้าในอำเภอมหาชนะชัย จากนั้นได้ทำการออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ซึ่งตราสินค้าได้นำลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของชุมชนมาทำตราสินค้า ทำให้สินค้ามีความน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น สินค้าสามารถจดจำได้ และสามารถนำสินค้ามาขายได้มากขึ้น

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการเพิ่มมูลค่าสินค้าเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนของกลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

กลุ่มโรงสีข้าวบ้านหัวดง ตำบลพระเสาร์ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร เพิ่มมูลค่าข้าวโดยการแปรรูปเป็นขนมข้าวแต่น โดยมีกระบวนการในการเพิ่มมูลค่าจากสมาชิกในกลุ่มโรงสีข้าวที่มีความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 20 คน ได้ทำการปรึกษาหารือถึงแนวทางการแก้ไข

ปัญหาที่เกิดขึ้นว่าจะทำอย่างไรให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยได้ทำการหาหรือถึงปัญหา อุปสรรค ความน่าจะเป็น และวัตถุดิบที่จะใช้ให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น สมาชิกจึงได้ทำการเสนอสิ่งที่จะช่วยในการเพิ่มรายได้ โดยทำการโหวตว่าสมาชิกจะทำการแปรรูปข้าวเป็นสินค้าแบบใด และในที่ประชุมสรุปร่วมกันว่ากลุ่มโรงสีข้าว บ้านห้วยดง จะทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าว เป็นขนมข้าวแต๋น โดยกลุ่มมองว่าการแปรรูปข้าวเป็นขนมข้าวแต๋นนั่นทำง่าย สามารถใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชน และสามารถเก็บไว้ได้นาน และจะสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มได้มากขึ้น ในกระบวนการผลิตสมาชิกในกลุ่มได้ใช้ภูมิปัญญาเดิมที่สมาชิกมีมาทดลองทำ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจนสามารถทำขนมข้าวแต๋นออกมาวางจำหน่ายได้ในราคาถุงละ 20 บาท โดยการวางจำหน่ายตามร้านค้าชุมชน และฝากขายตามร้านค้าในอำเภอยะเณร จากนั้นได้ทำการออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ซึ่งตราสินค้าได้นำลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ของชุมชนมาทำตราสินค้า ทำให้สินค้ามีความน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น สินค้าสามารถจดจำได้ และสามารถนำสินค้ามาขายได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วารุณี สุนทรเจริญนนท์ (2557) กล่าวว่า การเพิ่มมูลค่า เป็นการนำเทคนิคหรือวิธีการที่ชุมชนได้นำมาใช้ในการผลิตหรือการแปรรูปสินค้าทางการเกษตร เพื่อทำให้สินค้านั้นมีราคาสูงขึ้นและสามารถจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนในชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิระเดช นารินทร์ และเพ็ญณี แนนธ (2560) พบว่าปัญหาอุปสรรคและความต้องการของกลุ่มเครือข่ายเกษตรยั่งยืนตำบลหนองแคน ในการเพิ่มมูลค่าข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ ได้แก่ ปัญหาการใช้สารเคมีปัญหาด้านทัศนคติของชาวนา ปัญหาการขาดเงินทุน และปัญหาการขาดความรู้ด้านการรวมกลุ่มเกษตรกร และข้อเสนอแนะในการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์จากข้าวหอมมะลิจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักสรุปได้ว่า ควรมีการรวบรวมสมาชิกให้ได้ครอบคลุมทั้งตำบล และควรมีการรวมกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวหอมมะลิในรูปแบบที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ด้านการทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยควรสนับสนุนให้มีเครือข่ายชุมชนเพื่อการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ การวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการพัฒนาของชุมชน ตลอดจนถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่ชุมชนอื่นๆ ได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ผลการวิจัยในครั้งนี้ได้ข้อค้นพบใหม่ๆ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรมใหม่ในการพัฒนาชุมชน และสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาต่อยอดจากการทำวิจัยครั้งนี้ เช่น การจัดการตนเอง

ของชุมชน การเปรียบเทียบปัจจัยที่ประสบผลสำเร็จ และความล้มเหลวในการพัฒนาการเพิ่มมูลค่าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่นๆ

2.2 การวิจัยในครั้งนี้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวแนวทางการเพิ่มมูลค่าแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในลักษณะเป็นกระบวนการที่เป็นวิธีการดำเนินงาน แต่ยังขาดข้อมูลเชิงตัวเลข ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อที่นำมาประกอบของมูลเชิงคุณภาพไปสู่การจัดโมเดลการพัฒนาชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- วารุณี สุนทรเจริญนนท์. (2557). สร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการสร้างสรรค์ไม่ยากอย่างที่คิด. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2560, จาก http://www.amexteam.com/resources/helper/editorupload/knowledge/1/01_.pdf.
- วิระเดช นารินทร์ และเพ็ญณี เนรธ. (2560). การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ โดยการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายเกษตรกร: กรณีศึกษาเครือข่ายเกษตรยั่งยืน ตำบลหนองแคน อำเภอบุสมรรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย, 7(1), 130-138.
- อัจฉรา มลิวงศ์ และ ขจรศักดิ์ วงศ์วิราช. (2554). รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นวดแผนไทยบ้านแม่ทะ ตำบลแม่ทะ อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง. ใน เอกสารการประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ แม่โจ้-แพร่ วิจัยครั้งที่ 2, หน้า 526-532.แพร่: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.